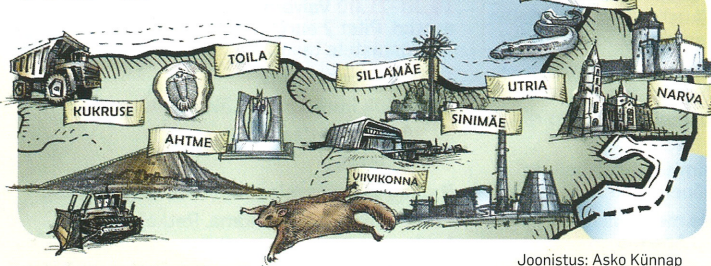

ROHELISTE RATTARETK KUIDAS ELAD, NARVA?

19-21
MAI 2023

Joonistus: Asko Künnap

MIS TOIMUB NARVAS?

Ida-Eesti sümbolina kõneleb Narva meie ääremaa loo: kõrvuti Euroopa Liidu piirilinnas kauniste promenaadidega näeme endisaja tööstuslinna hüljatud piirkondi, kohtame iseolemise uhkust koos umbusuga ja käegalöömist kõrvuti ülesehitamisõhinaga.

Ida-Virumaa retkel peatume tuhaväljadel ja põlevkivitööstuse maastikel – paikades, mis varustavad suurt osa Eestist energiaga ja mille eest olme tänuks. Imetleme kaunist klinti Päite pangapealsel ja Toilas Oru pargis. Sinimägedele pöörame Narva kõrval oma retkel tähelepanu aga enim – see paik kõrgub justkui etteheitena minevikust. Olles ülejäänud Eesti kaitsel, jäid 1944. aastale järgnenud perioodil kodumaa tõelised kaitsjad pikaks ajaks teenimatult põlu alla. Retkel on meil võimalus selle üle mõtiskleda. Vaagime Eesti geopoliitilist olukorda ning arutleme militaarse ja mittemilitaarse valmisoleku üle Eestis.

Ida-Virumaa ja Narva

Narva kultuur (umbes 5200–3900 eKr) on nime saanud jõe järgi ning oli esimene keraamikat kasutav kiviaja kultuur Eesti ajaloo esimesel perioodil.

Narva Joaoru kindlustatud asulapaik on teadaolevalt vanim omataoline Eestis, pärinedes umbkaudu 1000 aasta eKr.

Vanimad kirjalikud teated Narva kohta pärinevad teadaolevalt Novgorodi kroonikast, kus aastal 1172 kirjeldatakse Novgorodi linna kaubaõue nimega Nerevski konets (Nerevi õu), mis arvatakse viitavat tihedatele sidemetele Narva jõe äärsete elanikega.

Taani hindamisraamatus (mille koostasid 1219–20 Põhja-Eesti elanikke ristinud preestrid ja mida redigeeris aastal 1241 Tallinna piiskop Thorkill) mainitakse Narva küla.

Narva linna esmamainimine – 1277. aastast pärinevad esimesed teated taanlaste ehitatud Narva linnusest.

Narva elanike arv – 53 626

Vaivara vald (kuni 2017. aastani, mil liituti Narva-Jõesuuga ja valla nimeks sai Narva-Jõesuu) üks vähesed väikesi haldusüksusi maailmas, mille piires on toimunud kaks maailmaajaloolise tähtsusega suurlahingut – **Rootsi ja Vene** vahel 30. novembril 1700 ning **Suursaksamaa ja Nõukogude liidu** vaheline lahing 1944. aasta veebruarist septembrini, kus eestlaste roll kaitsjatena oli määrav.

Eesti põlevkivitööstus sai alguse 1916. aastal (Kukruse, Pavandu ja Järve karjäärid), mil esimese maailmasõja tõttu puhkes kütusekriis. Peamiseks tooraineks oli kukersiit.

Hiied - ligi kuuendik eestlaste esivanemate teadolevast 800st hiest asub Virumaal. Paljud neist on tööstuse läbi kannatada saanud.

Kukruse ja Von Tollid. Kohajutt geoloog Kalle Suurojalt

REEDEL KELL 10.30, 11.15

„Kukruse nime toob esmakoordselt käibele kuuluse geoloogist akadeemik Fr. Schmidt (1858), kes Põhja-Eestis avanevaid kivimeid uurides mainib Kukruse mõisa juures avastatud põlevat kivi ja soovib seda mõisa saksakeelse nime Kuckers järgi nimetada kukersiitiks.

Selle nime kinnitab Peterburi Teaduste Akadeemia lõplikult alles 1916. aastal,“ kirjutab geoloog ja tänavuse retke giid Kalle Suuroja. Mõisahoonde ekspositsioon tutvustab kunagist mõisa omanikku ja põlevkivi esmakasutajat Robert von Tolli ja tema kuulsat vennapojast polaaruurijat Eduard von Tolli (1858–1902). Viimane jäi kadunuks, otsides salapäraselt Sannikovi maad. Tema mälestuseks on nimetatud tema endine kodu Polaarmõisaks.

Tuhaväli Kose küla juures

Kohajuttu kõnelevad kohalikud giidid

REEDEL, KELL 11.30, 12.30

Kose külas asuva Kose tuhavälja sulges VKG Soojus 2009. aastal ning teisel pool teed asuva Ahtme tuhamäe 2013. aastal. Tuhaväljad metsastati. Ahtme soojuselektrijaama tegutses aastatel 1951–2013.

Lendorav. Kohajuttu kõneleb zooloog Uudo Timm

REEDEL KELL 14.30 JA 15.30

Aasta looma lendorava elulootusest vanade haavapuude – paberitööstuse lemmiku! – olemasolu korral kõneleb Eesti tuntuim punsilmauurija Uudo Timm.

Kolonelleitnant ja poliitik Leo Kunnas

Roheline telk, **REEDEL KELL 20.00**

Eesti ja Vene suhted eile, täna, homme

Endine sõjaväelane Leo Kunnas on aastaid väsimatult kõnelenud Eesti kaitsevõime tugevdamisest ja rõhutanud vajadust mitte unustada Venemaa geopoliitiliste ambitsioonide aktuaalsust, sisuliselt ette ennustades oma teoses „Sõda 2023“ käimasolevat Vene agressiooni Ukrainas. Sinimägede laagris kõneleb Kunnas võimalikest tulevikustsenariiumidest ja milleks peaksime riigina valmis olema.

Vaivara Sinimägede muuseum

REEDEL ja **LAUPÄEVAL** on muuseum avatud kuni **21.00**

Muuseumi väljapanek on pühendatud 1944. aasta lahingutele Narva jõel ja Sinimägedes. Muuseumis eksponeeritakse relvi, mundreid, sõdurite isiklikke esemeid, sõjaaegseid fotosid, vaenupoolte propagandaplakateid jms.

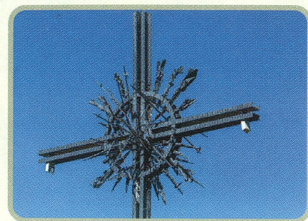

Sinimägede memoriaal Kohajuttu

pajatab ajaloolane **Küllo Arjakas**

REEDEL KELL 16.00 JA 17.00

Sinimägede võimsaim mälestuspäik on rajatud Grenaderimäele, teise nimega Põrguauugumäele. 1944. aasta kuumades lahingutes käis mägi korduvalt vastaspoolte vahel käest kätte, sõja lõpuks olid mäel kasvanud puudest järel vaid põlenud tüükad.

UUS MATKARADA!

LAUPÄEVAL KELL 13.10

Et kohalikud soovivad rohkem matkarada, selgus Narva Kolledži õppejõu Aet Kiisla Ida-Virumaa uuringust, mis 2021. aastal küsitles inimesi liikumisharjumuste teemal. Roheliste rattaretk, RMK ja Narva linna koostöös sündis uue matkaraja idee narvalastele – aga kuhu see tuleb ja mida ühe matkaraja rajamine tähendab, kõneleb RMK metsäiem Alar Süda.

Jõetramm Caroline

LAUPÄEVAL KELL 13.00 JA 16.00

Narva sadamast toimuvad jõetrammiga Caroline erireisid „Kuidas elad, Narva jõgi?“ <https://piletikeskus.ee/et/series/laevareis-narvast-joesuusse-20-05-2023> Eelregistreerunutel võimalik sõita laevaga koos rattaga Narva-Jõesuusse. Kohtade arv on piiratud!

Metsavend Ruuben Lambur

Roheline telk, **LAUPÄEVAL KELL 20.30**

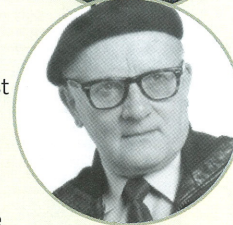
98-aastane endine metsavend Ruuben Lambur räägib teise maailmasõja päevil noore mehe ees olnud rasketest valikutest ja miks ta metsavennaks läks.

Sergei Soldatovit meenutades

Roheline telk, **LAUPÄEVAL KELL 20.30**

Vaivara vallast pärit ja Eesti vabaduse eest võidelnud vankumatut Sergei Soldatovit - etnilist venelast! - meenutab isiklike kokkupuudete põhjal poliitik Anti Poolamets. Soldatov uskus, et Sinimäed olid eesti meeste järgmine suur vabadusvõitlus pärast Eesti Vabadussõda ning uskus, et sellega pesti maha häbi Eesti vaenlase kätte andmisel ühegi pussipauguta 1939/1940. aastatel.

Toila Oru park ja Konstantin Pätsi monument. Kohajutt

PÜHAPÄEVAL KELL 14.00

Pühajõe ürgorus Toilas asuvasse Oru parki püstitati vahetult enne koroonaaega 2020. aasta veebruaris Konstantin Pätsi monument (autor Seaküla Simson) oma endise lossi juurde, mille oli rajanud üks Venemaa 19. sajandi jõukamaid kaubandusmagnaate Grigori Jelissejev ning mille 1935. a ostsid kolm eesti töösturit ja kinkisid president Pätsile suveresidendiks. Loss hävis II maailmasõja käigus. Imekaunis Pühajõe org ja pargiala on aga alles.

Terminaator

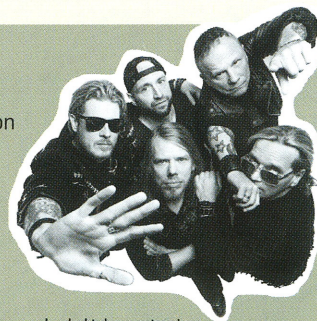
REEDEL KELL 21.30

1988. aastast tegutsev rockbänd on andnud üle 800 kontserdi. Bänd tegutseb koosseisus Jaagup Kreem, Taavi Lang, Henno Kelp, Roland Puusepp ja Rene Puura.

Untsakad

LAUPÄEVAL KELL 21.30

Lisaks rahvalikele lauludele metsavendadelt kogutud loominguga kuulsaks saanud ansambel „Untsakad“ esineb Margus Põldsepa eestvedamisel Sinimägede laagris laupäeva õhtul, kohe pärast 98-aastase endise metsavenna sõnavõttu Rohelises telgis. Koosseis: Jaanus Jantson, Ilmar Kald, Jaanus Põlder, Margus Põldsepp, Marek Rätsep, Tauno Uibo.

PÄEVAJUHID

Reigo Ahvena trummisoolot kuuleme Kose küla lõunasöögi platsil. Ühtlasi juhib ta roheliste retke reedese päeva tegevusi, mis kulgevad Kukrusest Sinimägedeni.

Kristo Elias saadab oma kommentaaridega laupäevast retkepäeva, ühtlasi intervjuueerides Narva Veneetsia juures linna peaarhitekti Peeter Tambut ning juhatades õhtust energeetikateematist paneelarutelu Sinimägede laagris.

Lenna Kuurmaa juhatab sisse kolmanda retkepäeva ja paneb kogu retkele Lenna Trioga lõpetamisel Toila laululaval kauni punkti.

Rattaretket toetavad:

Toimetaja: Helen Arusoo. Kujundus: Tiit Sermann. Kaart: Regio. Fotod: 4 × Heiko Kruusi, Tarmo Mikussaar, ERR, 4 × erakogu, ERR kuvatõmmis © MTÜ Roheliste Rattaretked ja autorid 2023

